

Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
Національної академії наук України

Цимбал Світлана Миколаївна

УДК 167+124.1+316.25

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІОСИНЕРГЕТИКИ

Спеціальність 09.00.09 – філософія науки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ - 2005

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Сумському державному педагогічному університеті ім. А. С. Макаренка МОН України на кафедрі філософії та соціології.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
Цикін Веніамін Олександрович,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка МОН України,
завідувач кафедри філософії та соціології

Офіційні опоненти – доктор філософських наук, професор
Соловей Леонід Антонович,
Київський національний університет будівництва
і архітектури МОН України,
професор кафедри філософії

кандидат філософських наук, доцент
Боровська Людмила Олександрівна,
Національний авіаційний університет МОН України,
доцент кафедри філософії

Провідна установа – Центр гуманітарної освіти НАН України, кафедра
філософії науки та культурології, м. Київ

Захист відбудеться “28” жовтня 2005 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.161.01 в Інституті філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, 01001, м. Київ - 1, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, 01001, м. Київ - 1, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий “24” вересня 2005 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради, кандидат філософських наук

Гардашук Т. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Революція в природознавстві, що тривала протягом усього ХХ століття, ознаменувалася неухильним рухом наук до відкриття складності, нелінійності, варіативності. У новому тисячолітті широке розповсюдження ідей теорії самоорганізації призвело до розширення дослідницького кола проблем, інтенсифікації росту знань, пошуку єдності філософсько-методологічних підстав постнекласичної науки та реалізації її міждисциплінарних і трансдисциплінарних стратегій.

Причиною використання категоріального апарату природознавства в суспільствознавстві є кризова ситуація в науках, що вивчають різні аспекти соціуму. Панування у світогляді більшості дослідників-гуманітаріїв класичної наукової парадигми привело до неможливості адекватної оцінки сучасних соціальних процесів. Для сьогодення характерним є активне впровадження методологічного й світоглядного потенціалу синергетичної парадигми в соціогуманітарне знання.

Поширення саме синергетичної методології викликане, насамперед тим, що вона дозволяє створювати універсальні пояснювальні моделі, які виявляють глибинну спільність соціальних процесів різної природи, як процесів соціальної самоорганізації, що сполучаються із загально-еволюційною логікою світоупорядкування. Але актуальним на сьогодні є не тільки пошук аналогій, необхідно розкривати специфіку застосування концептуального інструментарію синергетики до різних рівнів організації матерії.

Проблемами адаптації принципів, ідей природознавства й точних наук до соціальної сфери займається соціосинергетика - один із напрямів теорії самоорганізації. Вона покликана стати комунікатором, який дозволяє оцінювати ступінь спільності результатів, моделей та методів точних наук, їх ефективність для соціогуманітарного знання й сприяти міждисциплінарному спілкуванню.

Суттєвим стимулом розвитку концепції соціальної самоорганізації, її активного впровадження в різні наукові та позанаукові сфери людської діяльності постала ситуація, яку можна позначити як цивілізаційну та гуманітарну кризу. Актуальність даної роботи підсилюється ще й тим, що останнім часом в Україні активно розробляються технології управління суспільним розвитком, ефективність яких безпосередньо залежить від використання синергетичних ідей.

Соціосинергетика постає інтегратором наукового досвіду, методологією наукового знання, виявляє й обґрунтовує найбільш загальні закони та принципи світу, що самоорганізується. Вона дозволяє глибоко та системно проаналізувати сучасні проблеми розвитку суспільства й визначити найбільш оптимальні тенденції еволюції соціуму за допомогою нелінійного мислення. Однак важливим є не лише розкриття перспективності соціосинергетичного підходу до вивчення суспільства, а й окреслення меж його застосування.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена необхідністю формування саморефлексивної соціосинергетики як нової синтезуючої міждисциплінарної дослідницької стратегії соціального пізнання.

Ступінь наукової розробки проблеми. Міждисциплінарний характер предмета дослідження вимагає осмислення та узагальнення результатів різних галузей наукового знання. Певні елементи соціосинергетики виявляються задовго до народження ідей теорії самоорганізації у їх сучасному парадигмальному вигляді. Значна роль в становленні та визначенні соціальних аспектів синергетики належить класичній і неklasичній філософії та соціології. Так у працях О. Конта розкрито закономірності перехідних станів суспільного розвитку - руйнування старих вірувань як фундаменту соціального порядку, занепад авторитетів, політичні безладдя, анархія. М. Спенсер, розглядаючи перехід від авторитарного суспільства до демократичного, стверджував, що розвиток суспільства – це динамічний процес переходу з одного стану в інший.

Деякі риси організму й ідеї періодичного чергування стадій еволюції та інволюції у розвитку суспільства були досліджені представниками циклічних теорій при визначенні характеру національних та історичних культур (Н. Я. Данилевський, А. Тойнбі, О. Шпенглер). В концепціях Дж. Гелбрайта (коливальні режими), Л. М. Гумільова (етногенетичні ритми), Н. Д. Кондратьєва (цикли), П. Сорокіна закладені основи для осмислення соціальних змін як поліваріантних і нелінійних.

Одна з перших спроб розкриття законів самоорганізації та розробки загальнонаукової методології, що сприяла створенню цілісної картини світу, була зроблена в тектології А. А. Богданова. Проблему інтеграції наукових напрямів надалі вивчала теорія систем, виникнення якої пов'язують з працями Л. фон Берталанфі. Е. Ласло висунув ідею “системної філософії” - всеохоплюючої концепції реальності, що будується з моделей різних емпіричних галузей дослідження на основі принципів та категорій загальної теорії систем. У. Ешбі вперше використав термін “самоорганізація” у межах класичної кібернетики. Некласична кібернетика, яка бере свій початок у працях Н. Вінера, системний підхід, універсальний еволюціонізм М. М. Моїсеєва призвели до чергової зміни в стилі наукового мислення – до вивчення складності, ієрархічності систем різної природи, що самоорганізуються.

В ході розвитку системно-структурного підходу розроблялися узагальнюючі ідеї, що мали важливе значення для соціогуманітарного знання. Т. Парсонс, досліджуючи методи інтеграції в прискорено диференціюючих суспільствах, відводив значну роль у цьому процесі явищу добровільної самоорганізації (асоціації), підкреслював значення революційних трансформацій. Але Т. Парсонс і Н. Луман виводять людину як особистість і як біологічну істоту за межі системи, розглядають її як елемент навколишнього середовища, де функціонує соціальна система. Це усуває

з розгляду системи як об'єктивно існуючої структурної стійкої цілісності, той суб'єктивний зміст, що вносять конкретні діячі.

Основи теорії соціального становлення, що є по суті однією зі складових соціосинергетики були закладені П. Штомпкою. Він розглядав суспільство не як статичний, стабільний стан, а як процес, постійно триваючий, нескінченний потік подій. Методологічним наслідком такого погляду на соціальне життя стало заперечення надійності суто синхронних досліджень та утвердження історичної перспективи. Певні ідеї синергетичного світорозуміння присутні в роботах Ф. Капри, Т. Куна, Е. Тоффлера, Е. Фромма та інших.

Найбільш фундаментальні ідеї самоорганізації, що складають базис синергетичного світорозуміння були розроблені І. Пригожиним і Г. Хакеном. Завдяки їх працям відбулося зміщення наукового інтересу з проблем взаємин системи із середовищем до проблеми становлення системних об'єктів і дослідження властивостей середовища, в якому можливе таке становлення. Поступово в науковому світі поширюється новий науковий напрям – синергетика. Вона переносить увагу з буття на становлення, із предметів на процеси.

Завдяки відкриттям Н. Бора, Ф. Варела, М. Ейгена, Г. Ніколіса, І. Стенгерс, П. Шустера в природничих науках, були знайдені певні математичні моделі еволюційних процесів, що виявилися загальними для явищ різної природи. В. Вайдліх одним із перших почав впроваджувати синергетику в соціодинаміку для встановлення співвідношення між мікрорівнем індивідуальних рішень та макрорівнем динамічних колективних процесів в суспільстві, для стохастичного опису макродинаміки.

У найбільш цілісному вигляді сучасний синергетичний напрям, як нова наукова методологія, що розвивається в рамках філософії та у сфері наукового знання, представлена в працях: В. І. Аршинова, В. Г. Буданова, І. С. Добронравової, М. М. Кисельова, О. М. Князевої, В. С. Крисаченка, С. Б. Кримського, С. П. Курдюмова, В. С. Лук'янца, М. М. Моїсеєва, Г. І. Рузавіна, В. С. Стьопіна, С. І. Яковленка та інших. Філософи та методологи розкривають як особливості тенденцій розвитку різних напрямів теорії самоорганізації, так і виявляють їх спільність, що зумовлює специфіку постнекласичного періоду розвитку науки. Синергетика як міждисциплінарний напрям перетворюється в інструмент наддисциплінарного пізнання.

Можливості застосування теорії хаосу до соціальних процесів досліджують П. Бейкер, Г. Грегорсон, Л. Сейлер. Вони переосмислюють такі традиційні поняття соціальної теорії та практики, як: передбачення й причинність, формально-дедуктивне моделювання й редукціонізм, розкривають сутність соціального розвитку з позиції боротьби між слабкою периферією та сильним центром, інтерація яких приводить до флуктуації.

Ідеї синергетики застосовуються до аналізу соціальних і соціально-природничих феноменів у дослідженнях А. С. Ахієзера, І. М. Баригіна, В. В. Василькової, О. Б. Венгерова,

С. Г. Піонтковського, І. П. Яковлева. Формуванню концепції соціосинергетики як загальної теорії соціальної самоорганізації присвячені наукові розробки Л. Д. Бевзенко, В. П. Бранского, К. Х. Делокарова, М. С. Кагана, В. С. Капустіна.

Антропогенні кризи та їх параметри вивчаються А. П. Назаретяном; соціальні та філософські підстави концепції фрактала - В. Е. Войцеховичем. Ризики культури в періоди біфуркацій, особливості саморозвитку культури в перехідні етапи суспільної еволюції аналізуються О. М. Астаф'євою, Т. П. Григор'євою.

Незважаючи на досить широке коло проблем, які розглядає сьогодні соціальна синергетика, все ще залишається відкритим питання застосування механізмів і методів теорії самоорганізації в соціальній сфері. Потребує глибокого вивчення проблема визначення меж застосування соціосинергетики до обґрунтування особливостей динаміки соціуму. Тому більшість питань, що знаходяться в дослідницькому полі соціальної синергетики, ще вимагають подальшого всебічного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям досліджень пов'язаний з державною науково-дослідною темою 0100V002975 "Синергетика і принципи коеволюції складних систем", що розробляється кафедрою філософії й соціології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (далі СумДПУ ім. А. С. Макаренка).

Актуальність проблеми, недостатній рівень її філософської та теоретико-методологічної розробки зумовили вибір теми дослідження, визначили її мету та завдання.

Об'єктом дослідження є теорія самоорганізації.

Предметом дослідження є філософсько-методологічний потенціал соціосинергетики як міждисциплінарного дослідницького напрямку наукового знання.

Мета дослідження полягає в критичному аналізі філософських, теоретико-методологічних конструктів теорії самоорганізації, визначенні специфіки застосування її понять та ідей в соціогуманітарному пізнанні для формування саморефлексивного соціосинергетичного напрямку, розкритті можливостей його використання в соціальній практиці.

Реалізація даної мети зумовила необхідність розв'язання наступних **дослідницьких завдань**:

- розкрити специфіку становлення та розвитку синергетики як феномена постнекласичного наукового знання;
- виявити особливості застосування теоретичного конструкта синергетики до об'єктів соціальної сфери;
- проаналізувати проблеми становлення та перспективи розвитку основних напрямів соціосинергетики;
- обґрунтувати можливості та умови застосування мови соціосинергетики в теорії та практиці соціогуманітарних наук;

- визначити перспективну область використання методології нелінійного мислення в дослідженні соціальних процесів;
- виявити оптимальні соціосинергетичні стратегії сучасного соціального управління.

Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження складають інновації постнекласичної науки, представлені фундаментальними положеннями теорії самоорганізації, а саме, подолання меж між об'єктом і суб'єктом пізнання, методологічний плюралізм, подолання розриву між природничонауковим і соціогуманитарним знанням. У дисертаційній роботі використані еволюційний, структурно-функціональний, субстанціональний підходи, методи системного аналізу, аналогії, екстраполяції, методи подібності й моделювання, зіставлення й протиставлення різних точок зору з метою виявлення внутрішньої багатозначності феномена самоорганізації, а також логічний та історичний методи дослідження.

Теоретичні основи дисертації автор пов'язує з ідеями І. Пригожина, Г. Хакена, О. М. Князевої, С. П. Курдюмовим. В роботі використовуються дослідницькі можливості взаємодії та взаємозбагачення філософського й природничонаукового способів світосприйняття (М. М. Кисельов, В. С. Крисаченко, С. Б. Кримський, В. С. Лук'янець, М. В. Попович, В. М. Хилько та інших).

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні підстав саморефлексивного соціосинергетичного напрямку сучасного соціогуманітарного пізнання, який, розвиваючись на трансдисциплінарному рівні, формує нові синтезуючі дослідницькі стратегії, адаптує свої моделі до нових предметних областей, розширює та переосмислює власний концептуальний апарат.

Основні елементи наукової новизни конкретизуються в наступних положеннях:

- обґрунтовано погляд, що на основі співвіднесення досягнень природничонаукового знання з розвитком філософської думки, синергетика має принаймні два аспекти прочитання: як феномен, що автентично виник у середовищі природознавства; як загальнонаукове міждисциплінарне утворення, що сприяє формуванню когнітивних і комунікативних стратегій наукового пізнання;
- встановлено, що при застосуванні синергетичних конструктів до формування концептуальної схеми досліджуваного соціального об'єкта установка на пошук універсальї доповнюється завданням із виявлення особливостей розвитку соціальних систем та потребує термінологічного позначення їх відмінності. Наявність особистості як суб'єкта діяльності робить систему надскладною, призводить до розрізнення стихійного й свідомого породження хаосу;
- виявлено, що сучасна соціосинергетика розвивається на міждисциплінарному рівні, як дослідницька стратегія соціального пізнання. Ускладнення теоретичної моделі соціальної самоорганізації відбувається шляхом формування взаємозв'язку та

ієрархічного вибудовування первинних аналогій у певну процесуальну цілісність, що сприяє розвитку уявлень про суспільство як елемент всесвітнього процесу самоорганізації;

- розкрито положення про те, що при адаптації мови й принципів соціосинергетики до соціогуманітарних наук відбуваються синтезуючі процеси, які кардинально перебудовують синергетичний дискурс на основі концептуального інструментарію конкретної науки, в межах предмета якої відбувається дослідження;
- визначено, що синергетичні метафори, розкриваючи перспективи інтелектуального проектування та конфігурування знань, стимулюють методологічний інструментарій соціосинергетики до формування міждисциплінарних стратегій. Синергетичне мислення, взаємодіючи з нелінійними характеристиками світогляду, що самостійно виникають у дисциплінарних сферах, сприяє розширенню своєї методології та методологічних принципів певних наук, що досліджують соціальні процеси;
- з'ясовано, що соціосинергетичні стратегії соціального управління залежать від фазності руху соціальної системи: окремі етапи її розвитку відрізняються співвідношенням самоорганізації, організації, управління. Управління реагуванням соціуму на зміну зовнішніх і внутрішніх умов виявляє себе як пошук резонансних зон, де результат визначається погодженістю впливу з внутрішніми властивостями системи.

Науково-практичне й теоретичне значення дисертації полягає в тому, що результати дослідження можуть стати теоретичною й методологічною базою для подальшого вивчення синергетичної інтерпретації соціальних процесів. У роботі сформульовані теоретичні висновки, що актуалізують філософську проблематику соціосинергетики, визначення перспектив застосування її мови та принципів для розширення дослідницького кола соціальних та гуманітарних наук, а також дозволяють встановити нові евристичні зв'язки між природничими та суспільними дисциплінами.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для підготовки нормативного курсу філософії, при викладанні спецкурсів із філософії науки, філософських питань синергетики, соціальної філософії.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи доповідалися на засіданнях кафедри філософії та соціології СумДПУ ім. А. С. Макаренка та міжнародних науково-практичних конференціях:

1. *Цымбал С. Н.* Роль синергетики в формуванні целостного мислення // Програма Всеукраїнської наукової конференції “Філософські проблеми синергетики: постнекласична трансформація наукового знання”. – Суми: СумДПУ, 2003. – С. 7.
2. *Цимбал С. М.* Методологічні підстави синергетики як постнекласичного напрямку в філософії // Програма Міжнародної науково-теоретичної конференції “Фундаментальне

знання і нові виміри раціональності: єдність епістемологічного і соціокультурного аспектів”. – Вінниця, 2003. – С. 8.

3. *Цымбал С. Н.* Синергетическая парадигма и общественно-гуманитарные процессы // “Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості”: Матеріали XIII Міжнародної наук.-практ. конф. – Донецьк: ІППШ “Наука і освіта”, 2003. – С. 335-337.
4. *Цымбал С. Н.* Социальный процесс в контексте синергетического мировидения // Програма міжнародних синергетичних читань. – К.: Т-во “Знання” України, 2003. – С. 57-58.
5. *Цымбал С. Н.* Проецирование синергетического подхода на социальную практику // “Философия природы и практическая философия”: Материалы конференции. – К.: Центр практичної філософії, 2004. – С. 190-192.

Структура дисертації обумовлена логікою дослідження, що визначена загальною метою та системою основних завдань. Дисертація складається з вступу, двох розділів (шести підрозділів), висновку та списку використаної літератури. Повний обсяг роботи дорівнює 172 сторінкам та містить 182 найменування використаних джерел, список яких займає 17 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми, характеризується ступінь її наукової розробки, визначається мета та завдання дослідження. Сформульовані положення наукової новизни й основні тези, що виносяться на захист. Визначено теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи. Описана структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі** “Філософські та загальнонаукові аспекти формування соціосинергетики як міждисциплінарного напрямку соціогуманітарного пізнання” аналізуються особливості міждисциплінарного феномена синергетики, розкриваються проблеми адаптації теорії самоорганізації до вивчення суспільства та становлення соціосинергетичного підходу.

Перший підрозділ “Синергетика як феномен постнекласичної науки” висвітлює об’єктивну зумовленість виникнення синергетики як міждисциплінарного феномена постнекласичної науки та філософії. Для розкриття поставленої проблеми були проаналізовані класичний, некласичний та постнекласичний етапи в розвитку наукового знання. Співвіднесення їх із філософсько-методологічними зрушеннями, дозволили простежити, як відбувалася переоцінка цінностей, динаміка базового змісту культури, що призвело до виникнення синергетики.

Незважаючи на трансформації наукового та філософського знання, філософія допомагає в пошуку нових змістів реального, ідеального, буття, свідомості, пізнання з урахуванням співвідносин людини та світу. На цьому шляху вона допомагає культурі зберегти внутрішню єдність та цілісність. Якщо досягнення науки сприяють їй у цьому, то вони не тільки науково, але й

світоглядно та аксіологічно значимі. Адже зміст та можливості філософії не визначені раз і назавжди, вони формуються людиною в залежності від її парадигмальних, цільових засад.

У класичний період загальні положення науки формулювалися як точне знання, мали математичне вираження. Раціоналізоване знання віддавало пріоритет кількісним та експериментальним методам. Природні, соціальні процеси вважалися зворотними в часі, а їх майбутнє передбачуваним. Наукове пояснення було, насамперед, розкриттям властивостей цілого із суми характеристик його частин. Філософія частково втратила широку культурну значимість і надавала лише арсенал методів дослідження - інструменти, а не засоби для досягнення вищих смислів, здатних зробити цілісним буття людини. Як і будь-які, плідні у певний час, наукові позиції та ідеї класичного раціоналізму та редукціонізму виявилися не універсальними. Але з моменту виникнення класичної науки природознавство стимулювало розвиток філософії та відводило їй домінуючу роль у формуванні загальнонаукової картини світу.

Некласичний період, що формувався на основі досягнень релятивістської та квантової механіки, звузив межі класичного детермінізму. Разом із тим, некласична наука затвердила новий тип науковості на засадах вірогіднісних уявлень. Було усвідомлено, що випадковість і невизначеність складають сутність природи, визнана самостійна значимість статистичних закономірностей. Некласична наука осмислює зв'язки між знанням об'єкта та характером засобів і операцій діяльності.

Критика класичної думки стала складовою частиною процесу переоцінки цінностей, які пов'язувалися з кризою західної цивілізації. Питання про розмежування філософії з принципами, покладеними в основу класичного філософствування, тим більш важливе, що головні ідеї щодо природи, історії, людини, як правило, не є надбанням однієї тільки філософії, а виражають пануючі ідеали культури того чи іншого періоду. Через них філософія осмислює в думках свою епоху.

Інтенсивний розвиток тектології, системних досліджень та кібернетики призвів до чергової зміни в стилі наукового мислення. Нове, системне мислення не скасовує вірогіднісне бачення світу, але доповнює його такими найважливішими елементами, як складність, системність, цілеспрямованість.

Дослідження "складності" стало однією з основних онтологічних, гносеологічних та методологічних проблем сучасного світосприйняття. Причиною цього були наукові праці І. Пригожина, Г. Хакена, М. Ейгена й інших. Об'єктом вивчення постають відкриті нелінійні системи різної природи, що знаходяться в стані, далекому від термодинамічної рівноваги. Головний предмет дослідження - процеси спонтанного виникнення та упорядкування структур, які не є специфічними для фізики, хімії, біології, а носять міждисциплінарний характер. Відбувається формування дослідницької програми - синергетики. Таким чином, синергетика має два різні аспекти свого прочитання: як автентично породжений у середовищі природознавства феномен, і, як

загальнонауковий міждисциплінарний феномен, що стає предметом філософської рефлексії. Сучасна філософія динамічна, межі філософських парадигм рухливі. Новітня філософія науки антитональна, вона реалізує та приумножує свій потенціал у різного роду комунікаційних зв'язках, помітно впливаючи на розвиток теоретичних концепцій усіх галузей наукового знання.

Показано, що перехід до постнекласичної науки відбувається на тлі співвіднесеності знань про об'єкт не тільки із засобами, але й з ціннісно-цільовими структурами діяльності, що припускає співвіднесення внутрішньо-наукових цінностей з філософськими. Предметом постнекласичної науки є системи, що включають людину та її діяльність як складний компонент. Міждисциплінарність теоретичної схеми синергетики передбачає розробку стандартів та норм, орієнтованих на удосконалення пізнання, але не може претендувати на роль метаметодології окремих наук.

Для теорії самоорганізації, внутрішній логіки її розвитку як феномена постнекласичної науки, є характерною відмова від різних універсалістських домагань як ілюзій. Це породження класичного способу мислення. Він синергетикою не заперечується, але істотно обмежується. Прагматизоване розуміння синергетики найбільш адекватне завданню її сучасного методологічного осмислення. Воно сприяє формуванню когнітивних і комунікативних стратегій наукового пізнання.

У **другому підрозділі** "Проблеми адаптації теоретичного конструкта синергетики до вивчення соціуму" виявляються якісні особливості функціонування та розвитку соціальних систем, розглядаються термінологічні позначення їх відмінностей від інших класів систем.

У процесі розвитку синергетики поступово склався специфічний мовний тезаурус: широкий спектр математичних моделей, методологічних схем, обчислювальних прийомів, теоретичних уявлень, які виявилися універсальними для різних галузей знання. Але коли синергетику трактують як науку про загальні закони або принципи, що керують процесами кооперації елементів систем різної природи, то визначають лише її вихідні завдання.

Пряме поширення на соціальні системи законів, притаманних природним процесам, виявляється непродуктивним, це призводить до протиставлення соціокультурної форми буття й біологічної, духовної й матеріальної, не дозволяє визначити їх генетичні й функціональні зв'язки. Сьогодні ж важливим є не просте перенесення синергетичного підходу на соціум, а введення теоретичних понять, що відтворюють рівень та тип складності вивчаємих соціальних систем. Сутність людини гетерогенна, оскільки вона належить як природі, так і суспільству, культурі, суперечливо поєднуючи своє матеріальне буття з духовним, природне із соціальним.

Як елементи складної поведінки можна розглядати нерівновагу, зворотні зв'язки, перехідні явища, еволюцію. Нелінійність еволюції соціокультурного процесу відрізняється незрівнянно більш широким спектром проявів цієї його властивості, ніж у природних процесах. Це пояснюється

формуванням особистості як суб'єкта діяльності. Відмінною рисою соціокультурної реальності є залежність співвідношення сил порядку та хаосу в соціумі не тільки від об'єктивних факторів і випадків, особливо важливих у станах біфуркацій, але також від волі історичних діячів, мікро і макрогруп, а в певних обставинах і народних мас. Для розробки проблеми хаосу синергетикою в аспекті його застосування до соціуму необхідно розрізнити стихійне й свідоме породження хаосу, а значить і два типи взаємин хаосу й порядку.

Соціокультурна еволюція на відміну від живої природи протікає не за допомогою успадкування видових ознак (генетично), а шляхом засвоєння, використання всіх корисних навичок, звичаїв, норм поведінки, традицій, знань, тобто культури, що дозволяє краще адаптуватися до змін навколишнього середовища. Розвиток у суспільстві відбувається більш швидкими темпами, ніж еволюція в природі. У процесі самоорганізації соціальних систем особливо важливої ролі набуває обмін інформацією з навколишнім середовищем.

Таким чином, застосування теоретичних конструктів синергетичної парадигми до вивчення соціальної практики несе в собі величезний потенціал, але має ряд специфічних особливостей. Використання теоретичного апарату синергетики для точного (за канонами природознавства) дослідження соціуму можливо лише гіпотетично, подібно до аналогії.

Однак слід зауважити, що застосовуючи аналогові моделі, запозичені з однієї області знань, до нової сітки зв'язків та відносин іншої предметної сфери, необхідно мати на увазі, що сформована в такий спосіб концептуальна схема досліджуваного об'єкта повинна відображати не тільки подібність із стартовим аналогом, але і його специфіку. Особливо це стосується використання в соціальній сфері аналогових моделей, запозичених із природознавства та точних наук. Тому установка синергетики на пошук універсалій доповнюється завданням по виявленню специфіки процесу самоорганізації соціальних систем. Складність розвитку в них не тільки помножена на складність структури, а породжується свідомою цілеспрямованою діяльністю людини, її унікальною здатністю обирати мету та засоби своїх дій.

Підтверджуючи свою здатність бути міждисциплінарним напрямом, що наближує природничу й соціальну картини світу, синергетика прагне виявляти особливості зростання складності еволюційних процесів та ускладнює свою парадигму аналізу процесів самоорганізації.

Третій підрозділ "Становлення соціосинергетичного міждисциплінарного напрямку наукового знання" розкриває особливості розвитку теорії соціальної самоорганізації, етапи побудови її категоріального апарату та обґрунтовує перспективи подальшого застосування головних підходів соціосинергетики. Відкритість практики, її креативність і зворотний вплив на стан суспільства, непередбачуваність соціального життя призвели до виникнення нової галузі знання - соціосинергетики (або теорії соціальної самоорганізації).

Термін "соціосинергетика" з'явився в результаті застосування принципів синергетики в дослідженні об'єктів соціальної природи. У соціосинергетиці виділяють безліч напрямів, але з найбільш результативним можна назвати дослідження з формування концепції соціальної синергетики як загальної теорії соціальної самоорганізації (Л. Д. Бевзенко, К. Х. Делокаров, В. С. Капустін); розгляд синергетичного гештальта, як відновлення соціологічного еволюціонізму (В. І. Аршинов, В. В. Василькова); концепцію синергетичного історизму, етнологічну акмеологію (В. П. Бранский) та інші. Практичну спрямованість мають дослідження системних криз та ризиків в умовах соціальних трансформацій, теоретичне та практичне прогнозування, шляхи подолання кризи, можливості управління (Г. Г. Малінецький, А. П. Назаретян, В. Л. Романов).

Соціосинергетична парадигма має специфічний об'єкт дослідження - динаміку соціальних структур. Ідея про те, що дихотомія статичної й динамічної може стимулювати пізнання, а вивчати незмінні об'єкти чи структури цілісності не має сенсу, прийшла з природних наук. Динамічна або процесуальна установка вивчати події та процеси, а не стани стала домінуючим підходом сучасної науки. На перший план виступає проблема взаємопереходів хаосу й порядку, організації й дезорганізації, повного циклу народження, життя та розпаду соціальних структур. Здійснюється широкий міждисциплінарний синтез, тому що теоретична модель соціальної самоорганізації не тільки виростає з дедуктивних методологічних посилок, але і базується на інтеграції емпіричних даних і специфічних дослідницьких методів різних наук - економіки, соціології, історії, політології, культурології, етнографії, тобто, добудовується і зверху, і знизу.

Нове розуміння соціальної динаміки уявляється як чергування етапів організації та дезорганізації, що мають пульсуючий, хвильовий характер. Періоди домінуючої стохастичності, нерівноважності, нестабільності, що виникають у наслідок посилення різного роду зовнішніх і внутрішніх впливів, змінюються періодами більшої упорядкованості, новими варіантами компонування елементів і соціальних структур. Такі етапи самоорганізації суспільства визначаються як об'єктивна основа періодичності, циклічності соціальних процесів: націоналізації та денационалізації в економіці, централізації та децентралізації в управлінні, тоталітаризму та демократії у політиці.

Дисертант зазначає, що відомі сценарії самоорганізації у природознавстві були виявлені на точних кількісних моделях і мають чітке кількісне рішення. Але в соціальній сфері достовірної інформації мало, а її якісний рівень низький, що призводить до зниження рівня точності вихідних даних. В соціальній практиці це може бути фатальним - випадкові відхилення, непередбачені базовою кількісною моделлю, кардинальним чином змінять поведінку суспільних тенденцій та призведуть до результату, який не збігається з рішенням моделі.

Щоб відтворити в теоретичній моделі реальні властивості досліджуваної соціальної системи, необхідно підібрати відповідний комплекс регулюючих параметрів. Вони повинні відтворювати всі

аспекти, що характеризують життя суспільства, а також його взаємодію з оточенням. На цьому шляху з'являється можливість зняти традиційні дихотомії типу матеріальне – духовне, соціум – природа, суспільство – особистість. Для розкриття еволюції соціальних процесів, вивчення різного роду явищ у синергетичних дослідження вводиться людина. Але цінності, значенні кореляції особистості ще не можуть у достатній мірі враховуватися теорією соціальної самоорганізації на сучасному етапі її розвитку.

Отже, процес виникнення та розвитку ідей соціальної синергетики, їх теоретичне обґрунтування стає, насамперед, відповіддю на запити практики. Але при перенесенні схем та моделей з природознавства в соціальну сферу треба уникати тяжіння до фізикалізму. Що ж стосується специфіки формування теоретичної атрибутивної моделі соціальної самоорганізації, то тут методи дослідження носять міждисциплінарний характер, охоплюючи предметні сфери різних соціальних і гуманітарних наук. Для виконання цього завдання необхідно пройти шлях від використання розрізнених аналогій до створення цілісної моделі процесів соціальної самоорганізації.

У **другому розділі** "Можливості використання соціосинергетичного концептуального інструментарію в осмисленні динаміки соціальних систем" розглядаються особливості практичного застосування розроблених соціальною синергетикою концептів у соціогуманітарних науках, розкривається потенціал нелінійного мислення, вибудовуються стратегії синергетичного управління соціумом.

У **першому підрозділі** "Особливості застосування мови соціальної синергетики в соціогуманітарних науках" обґрунтовується необхідність зміни основ сучасного знання, аналізується специфіка поширення соціосинергетичного підходу на предметну область наук, що вивчають суспільство. Радикальні зміни, що відбуваються у всіх сферах соціально-економічного та культурного життя сучасного суспільства, не відповідають традиційним схемам пояснення, що використовуються соціально-гуманітарними науками.

Якщо неklasична наука розриває єдність і цілісність окремих наук, як у сфері теорії, так і стосовно до предмета дослідження, то постнеklasична наука має тенденцію до відновлення втраченої єдності на якісно іншому рівні - у формі єдності в різноманітності. Синергетика дозволяє оцінити ступінь спільності результатів, моделей і методів окремих наук, їх корисність для інших наук та сприяти міждисциплінарному спілкуванню. Соціосинергетика постає комунікатором для сучасного соціального знання, прагне досягнути все різноманіття суспільного буття: наукове, філософське, методологічне, епістемологічне.

Проникаючи в соціогуманітарне знання загальні уявлення синергетики наповнюються відповідним конкретній дисципліні змістом і є основою нових гуманітарних концептуалізацій. Таким чином, виникають синергетика політики, синергетика історії, економічна синергетика,

психосинергетика та інші. Наукові праці такого роду використовують синергетичні уявлення в метафоричному плані, пропонуючи нове осмислення дисциплінарних проблем, якісні інтерпретаційні моделі вивчення відповідних соціальних явищ. Концептуальний апарат синергетики стає відправною точкою зростання нових образів у науці.

Соціосинергетика переводить на свою мову методологічний опис ситуації, але не скасовує мови конкретної методології науки. Виникає два рівнозначних описи, подвійна інформаційна спіраль, тобто різні мови перебувають у діалозі одна з одною.

Використання соціосинергетичного підходу в культурології розкриває багатозначність розуміння культури, сприяє усвідомленню неможливості існування єдиної вірної моделі й однієї “правильної” думки про культуру як цілісне явище. Важливим кроком у бік синергетизації політики повинне стати вивчення резонансних реакцій на політику в інших сферах суспільного життя (наприклад, у моральній і економічній), коли криза в одній сфері накладається на іншу і може викликати катастрофу.

Характеризуючи інтегративну сутність соціосинергетичного підходу до історії, підкреслимо, що на його основі виникає нова модель методології історії композиційного характеру. Вона є вираженням загальних принципів розвитку Універсуму в застосуванні до соціуму, принципів, що І. Пригожин назвав “законами процесів творчого відкриття еволюції складних систем”, які входять до загальної парадигми розвитку сучасного наукового мислення.

Таким чином, сучасна синергетична картина світу прагне стимулювати обмінні процеси між природним, технічним і соціальним знанням. Але, дисертант зазначає, що труднощі цього процесу полягають у складності подолання дисциплінарних меж. Тому що картина світу включає цінності, ідеали, художні образи, а методи їх вивчення в соціосинергетичних схемах відсутні. Синергетика лише розкриває нові перспективи, пропонує певний шлях вивчення сучасного суспільства.

Отже, розуміння суспільства таким, яким воно реально є, залишається, головним чином, завданням самих гуманітаріїв. При адаптації мови й принципів соціосинергетики до соціогуманітарних наук відбуваються синтезуючі процеси, які кардинально перебудовують синергетичні поняття й дискурс на основі концептуального інструментарію конкретної науки, в межах предмета якої відбувається дослідження.

У **другому підрозділі** "Методологічний потенціал нелінійного мислення в дослідженні соціальних процесів" обґрунтовуються можливості застосування методологічних принципів соціосинергетики та актуальність розвитку нелінійного сприйняття соціальної реальності для адекватного вивчення динаміки сучасного суспільства.

Наукові революції, пов'язані зі зміною парадигми пізнавальної діяльності, завжди викликали потребу в методологічній рефлексії. Ідеї, ініційовані синергетикою, стають найбільш актуальними проблемами сучасного соціального пізнання. Така ситуація зумовлена як специфікою предмета та

методів синергетики, так і евристичними можливостями того методологічного синтезу, що проступає в рамках синергетичного світогляду. Саме методологічні зрушення, породжені ідеями теорії самоорганізації, виявляють її синтезуючу та конструктивну роль у вивченні соціальної та гуманітарної проблематики.

Але, як показано в дисертації, філософське та наукове пізнання, що використовує синергетичний підхід, завжди повинні зберігати двохрівневість. На одному рівні дослідник рухається в площині свого предмета, намагаючись не пропустити жодної з необхідних для рішення пізнавальних завдань характеристик досліджуваного явища. На іншому – використовувати ті універсальні моделі, що пропонує теорія самоорганізації. Отже, методологія синергетики дозволяє одержати системне уявлення про об'єкт дослідження в його розвитку.

Своєчасність розробки соціосинергетики в умовах глобалізації інтеграційних процесів у світі, поширення ринкових основ, що самоорганізуються, потребують розуміння, пояснення та прогнозування в категоріях складності, нестійкості, нелінійності. Головне, що дає синергетика соціальним наукам, - це інший спосіб осмислення реальності, що дозволяє уникнути багатьох пасток, в які заманювала вчених оманна простота лінійних уявлень.

Метафора в такій ситуації виступає як один із головних факторів, що стимулюють теоретико-методологічний інструментарій соціосинергетики на шляху формування міждисциплінарних стратегій соціального пізнання. Метафора - не риторичний прийом, а конкретна схема міркувань. У ній присутні діяльні, інтерактивні компоненти взаємодії між парадигмою та системами іншого по предмету й методу дисциплінарного знання. Використання конструктивного потенціалу (семантичного й прагматичного) схематизму метафори сприяє взаємній асиміляції природничонаукових та гуманітарних знань через мову спілкування, діалогу.

Таким чином, нелінійне мислення поряд із пізнанням нового - когнітивною функцією, притаманною науці, стане виконувати не менш важливу комунікативну функцію, здійснюючи “переклад” понять однієї галузі науки на мову понять досить далекої від її сфери знання. Такий синтез буде більш переконливим, якщо нелінійне синергетичне мислення резонуватиме з нелінійними характеристиками стилю мислення, що автономно виникають у дисциплінарних сферах, так чи інакше пов'язаних із проблемами складності, формоутворення, нестійкості, становлення нових структур. В суспільствознавстві існували й існують наукові праці, які використовують синергетичні уявлення без застосування відповідної термінології.

Отже, мова, принципи теорії самоорганізації - це не тільки семантична та методологічна структура, але і спосіб мислення. Тому використання мови синергетики, її математичних моделей та уявних образів, сприяє поширенню нелінійного стилю мислення. Синергетично мислити на рівні загальнонаукових концепцій – це інтуїтивно дотримуватися уявлень про відкритість, нелінійність, нестійкість, про принципи підпорядкування й параметри порядку.

Третій підрозділ “Соціосинергетичні стратегії соціального управління” розкриває положення про те, що вищою метою соціального управління з позицій соціальної синергетики є забезпечення оптимальних умов розвитку людини в суспільстві.

Застосування ідей соціосинергетики до соціального управління збагачує соціальні технології більш тонким інструментарієм, здатним враховувати не тільки характеристики об'єкта управління, що відтворюють глибинні властивості соціальних систем, але й оптимізувати відносини в системі “людина – суспільство”. Соціосинергетика визначає місце суб'єкта управління в структурі суспільства. Безпосередньо включений у соціальне життя, він живе цим життям, його проблемами, організується в процесі соціальної самоорганізації та реалізується в цьому середовищі. Таким чином, соціальне управління – це полісуб'єктивний, ієрархічно організований і пронизуючий усе суспільство процес. Соціальні зміни вносять корективи в структурні та якісні характеристики суб'єктів і об'єктів управління, поєднуючи, а не протипоставляючи їх.

В цьому контексті процес соціального управління розкривається по-новому. Об'єктивно він бере початок не з однієї вищої точки соціального простору, а зароджується в безлічі мікрорівневих площин соціальної самоорганізації. Спонтанно виникаючи в процесі подолання кризової ситуації або при проходженні індивідами точки біфуркації, параметри порядку узгоджують особистісні й загальні інтереси в конкретній спільності та здобувають значення, що організують, направляють, регулюють рух факторів. Так у взаємозв'язку самоорганізації, організації та управління формується самокерований соціальний простір. У процесі взаємодії локальних соціальних утворень відбувається добір параметрів порядку, що узгоджують відносини й поведінку компонентів системи наступного організаційного рівня.

Отже, сутність синергетичного підходу до соціального управління – це переважання самоорганізаційних механізмів, у тому числі й хаосу, що дає системі можливість виходу на атрактор. Це ситуація, коли управління соціумом і зміна зовнішніх і внутрішніх умов існування в ідеалі зводяться до пошуку резонансних зон. При цьому результат визначається не силою впливу, а погодженістю його з внутрішніми властивостями системи. Таким чином, оптимальна стратегія управління – своєрідний баланс між організацією й самоорганізацією.

Соціосинергетику можна розглядати як теорію нелінійного управління складними системами. Вона припускає, що докладаючи мінімальні зусилля в певних точках системи, можна досягти максимальних результатів. Суспільству, що живе за самоорганізаційними законами, не можна нав'язувати шляхи розвитку. Все, що допускає спрямована на них стратегія управління, – це розуміння їх власних траєкторій руху та сприяння вибору між цими траєкторіями відповідно до управлінської логіки. Можливо лише легке “підштовхування” у визначеному напрямку в потрібний час. Ідея ненасильства, таким чином, виявляється внутрішньо властивою тому змісту, що несе в собі нелінійний світогляд.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертаційного дослідження представлені основні наукові результати, що виносяться на захист, визначаються перспективи подальшого наукового пошуку філософсько-методологічних підстав формування саморефлексивної соціосинергетичної міждисциплінарної стратегії соціального пізнання, а саме:

Соціосинергетика сьогодні, розвиваючись як міждисциплінарний напрям, прагне до переосмислення й розширення свого концептуального інструментарію, уникаючи тяжіння до фізикалізму. Використання тільки математичних формул і фізичних принципів у дослідженні низки соціальних феноменів розкривають певні особливості соціуму, але це не призводить до розуміння реального світу, що включає в себе людину, а висвітлює тільки окремі події. Визначальними тут повинні бути поняття та методи соціальних і гуманітарних наук.

Підтверджуючи свою здатність бути міждисциплінарним напрямом, що зближує природничу й соціальну картини світу, соціосинергетика повинна виявляти особливості зростання складності еволюційних процесів. Вищою формою процесу самоорганізації є розвиток антропо-соціо-культурних систем. Розкриття їх особливостей потребує ускладнення методологічної програми соціосинергетики.

Вихід на міждисциплінарний рівень розвитку вимагає від соціосинергетики формування нових дослідницьких стратегій, що є синтезуючими. Труднощі його розробки полягають у складності подолання дисциплінарних меж. Тому що соціальна картина світу включає цінності, ідеали, художні образи, а методи їх вивчення в синергетичних схемах обмежені. Під час процесу адаптації принципів теорії самоорганізації до вивчення соціуму має відбуватись кардинальна перебудова синергетичного дискурсу на основі мови та методології певної соціальної науки, в межах предмета якої відбувається дослідження.

Синтез теорії самоорганізації та окремих суспільних наук буде більш ефективним, якщо синергетичне мислення резонуватиме з нелінійними характеристиками стилю мислення, що автономно виникають у дисциплінарних сферах, пов'язаних із проблемами соціальної складності, нестійкості, становлення нових структур. В такому випадку специфіка методологічної роботи як особистісно орієнтованої комунікативної діяльності в умовах усвідомлюваної міждисциплінарності виявляється визначеною контекстом діалогу філософії та спеціальної дисципліни.

Соціальним системам, що самоорганізуються, не можна нав'язувати шляхи розвитку. Для розробки оптимальної стратегії управління необхідно враховувати траєкторії руху систем та сприяти вибору між цими траєкторіями відповідно до певної управлінської логіки. Синергетичні стратегії управління залежать від фазності руху соціальної системи: окремі етапи її розвитку

відрізняються співвідношенням самоорганізації, організації, управління. Соціосинергетика припускає суб'єктивну можливість, додаючи мінімальні зусилля в потрібних точках, одержувати максимальні результати реалізації об'єктивного процесу.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. *Цымбал С. Н.* Элементы синергетической парадигмы в истории социогуманитарных исследований // Філософські науки. Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ, 2003. – С. 68-73.
2. *Цымбал С. Н.* Синергетическая парадигма и общественно-гуманитарные процессы // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк: ІПШ “Наука і освіта”, 2003. - № 3. – С. 403-408.
3. *Цымбал С. Н.* Методологический потенциал синергетической парадигмы и самоорганизационные механизмы социальных процессов // Філософські науки. Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ, 2004. – С. 57-63.
4. *Цымбал С. Н.* Возможности применения синергетических идей для расширения понятий классического рационализма // Sententiae: наукові праці. Спецвипуск № 1. “Феномен раціональності”. – Вінниця: Універсам, 2004. – 200-204.
5. *Цымбал С. Н.* Технологии моделирования и управления социумом: нелинейный поход // Філософські науки. Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ, 2005. – С. 36-42.

АНОТАЦІЯ

Цимбал С. М. Філософсько-методологічний потенціал соціосинергетики. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.09 – філософія науки. Інститут філософії імені Г. С. Сковороди Національної Академії Наук України. Київ 2005.

У дисертації розглядаються методологічні можливості синергетичної парадигми в поглибленні предметного поля соціального пізнання. Ідеї та принципи синергетики, нового міждисциплінарного наукового напрямку, представлені в їх історичному та загальнотеоретичному розрізі, запропонований панорамний погляд на соціосинергетичні інтерпретації, що вже існують у вітчизняних, російських та західних дослідженнях. Реконструкція самоорганізаційної динаміки в соціальному середовищі дозволяє по-новому розглянути такі явища, як ігрові, міфологічні соціальні спільності, розкривши в них прояв соціосамоорганізаційної тектоніки, дію самоорганізаційних механізмів соціальної зміни.

Поставлені проблеми досліджуються в контексті ідей І. Пригожина, розкривається їх ефективність для сучасного гуманітарного пізнання; з'ясовується роль синергетики як

загальнонаукової програми; аналізуються соціосинергетичні параметри комунікативного середовища сучасної науки.

Розробка нової методології дослідження суспільства в синергетичному контексті детермінована тим, що традиційні підходи, включаючи й формаційний, демонструють сьогодні недостатню ефективність, тому що не в змозі адекватно пояснити перехід на якісно інший рівень соціуму в умовах нестабільного існування. Доведено, що використання соціосинергетичної методології у дослідженні соціуму дозволяє накреслити нові соціальні стратегії та орієнтири суспільного розвитку.

Ключові слова: соціосинергетика, самоорганізація, методологія, нелінійність, соціальні системи.

АННОТАЦІЯ

Цымбал С. Н. Философско-методологический потенциал социосинергетики. – Рукопись. Диссертация на соискание учёной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.09 – философия науки. Институт философии имени Г. С. Сковороды Национальной Академии Наук Украины. Киев. 2005.

В диссертации рассматриваются методологические возможности синергетической парадигмы в расширении предметного поля социального познания. Идеи и принципы социосинергетики, нового междисциплинарного научного направления, представлены в их историческом и общетеоретическом разрезе. Предложен панорамный взгляд на социосинергетические интерпретации, которые уже существуют в отечественных, русских и западных исследованиях. Реконструкция самоорганизационной динамики в социальной среде дает возможность по-новому посмотреть на такие явления, как игровые, мифологические социальные общности, раскрыв в них проявление социосинергетической тектоники, действие самоорганизационных механизмов социального изменения.

Поставленные проблемы исследуются в контексте идей И. Пригожина, раскрывается их эффективность для современного гуманитарного познания; выясняется роль синергетики как общенаучной программы; анализируются социосинергетические параметры коммуникативной среды современной науки.

Разработка новой методологии исследования общества в синергетическом контексте детерминирована тем, что традиционные подходы, включая и формационный, демонстрируют сегодня недостаточную эффективность, так как не в состоянии адекватно объяснить переход на качественно новый уровень социума в условиях нестабильного существования. Показано, что использование социосинергетической методологии в исследовании социума, дает возможность создавать новые социальные стратегии и ориентиры общественного развития.

Круг идей, инициированных синергетикой, оказался в эпицентре наиболее актуальных проблем современной социальной теории. Такая ситуация обусловлена как спецификой самого предмета и метода социосинергетики, так и возможностями того методологического синтеза, который проступает в рамках синергетического мировидения. За методологической спецификой теории самоорганизации стоит своеобразное видение социального мира, делающее предметом рассмотрения новые пласты социальной действительности.

Своими понятиями и образами синергетика обращена к практике жизни. Об этом свидетельствует ее стремление войти в конкретные, практически ориентированные социальные науки: экономику, политологию, социологию, и в разработку конкретных практических моделей управления различными социальными процессами, развивая тем самым синергетическую теорию управления обществом.

Ключевые слова: социосинергетика, самоорганизация, методология, нелинейность, социальные системы.

SUMMARY

Tsybmal S. N. The philosophical-methodological potential of social synergetic. - Manuscript.

The dissertation of the Search for the Scientific Degree of the Candidate of Sciences (Philosophy), Specialty 09.00.09 - Philosophy of Science. Institute of Philosophy named after G. S. Skovoroda; The National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2005.

In the dissertation the methodological possibilities of synergetic paradigm with reference to social knowledge are considered. The ideas and principles of synergetic as a new interdisciplinary promptly explicating scientific direction is represented in their historical and theoretical slit; the panoramic view on that set of sociosynergetic interpretations, which already exists in domestic, Russian, and Western-European social science is proposed. Reconstruction of self-organizational dynamics in the social environment allows a new vision on such appearances, as game, mythological social entities, having seen in them operation of self-organizational mechanisms of social change.

Debates of the main problems include several complimentary aspects: a) influence of ideas of Ilya Prigogine on development of social sciences and humanities; b) comparative evaluation of synergetic concepts; c) synergetic parameters of communicative milieu of modern science.

The development of new methodology of investigation of society in the synergetic context is determined by the fact that traditional approaches, including formational one. These approaches demonstrate nowadays insufficient efficiency because they are not able to explain adequately the transition to qualitatively another level of social system in conditions of unstable existence. It is proved, that using synergetic methodology in research of process of the phenomenon of social evolution allows to outline a new social strategy and reference points, and to determine tendencies and prospects of social development.

Key words: synergetic paradigm, self-organization, methodology, non-linearness, social systems.

